

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.12.19>

УДК 338.43: 332.1(477)

I. I. Вініченко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9527-1625>

К. М. Дідур,

к. е. н., докторант кафедри економіки,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8489-0308>

**РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

I. Vinichenko,

Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of Economics,

Dnipro State Agrarian and Economic University

K. Didur,

PhD in Economics, Doctoral candidate of the Department of Economics,

Dnipro State Agrarian and Economic University

**THE ROLE OF DIGITALIZATION AND INNOVATION IN ENSURING
THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF UKRAINE IN
WARTIME**

У статті досліджено особливості розвитку сільських територій України як багатовимірних соціально-економічних систем, у межах яких взаємодіють аграрне виробництво, соціальна інфраструктура, людський капітал та інноваційний потенціал. Проаналізовано ключові функції сільських територій – аграрно-виробничу, соціальну та економічно-інноваційну, а також їхній вплив на конкурентоспроможність і стійкість локальних громад. Особлива увага приділена адаптації моделей розвитку сільських територій до умов воєнного часу, включно з диверсифікацією виробництва, модернізацією агропереробних кластерів, впровадженням інноваційних технологій та цифрових платформ управління.

У роботі систематизовано зовнішні та внутрішні фактори, що визначають потенціал розвитку сільських територій, зокрема вплив глобальних цін на аграрну продукцію, кліматичних змін, геополітичної нестабільності, структури земельних і водних ресурсів, людського капіталу, інфраструктури та інституційної спроможності місцевого самоврядування. Досліджено ефективність державних, міжнародних та приватних фінансових інструментів, спрямованих на підтримку аграрного сектору та модернізацію виробничої й логістичної інфраструктури.

Проаналізовано роль інновацій та технологічної модернізації у забезпеченні стійкості сільських територій, зокрема цифровізацію агровиробництва, застосування технологій точного землеробства, локальні енергетичні системи та сучасні підходи до переробки продукції. На основі цього визначено пріоритетні напрями розвитку сільських територій у воєнних та післявоєнних умовах, що спрямовані на підвищення економічної ефективності, конкурентоспроможності та життєздатності громад.

Стаття має практичне значення для формування стратегій державної політики та локальних планів розвитку сільських територій, забезпечення продовольчої безпеки та відновлення аграрного сектору України в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів.

The article investigates the features of rural development in Ukraine as multidimensional socio-economic systems, where agricultural production, social

infrastructure, human capital, and innovation potential interact. The key functions of rural areas – agricultural, social, and economic-innovative – and their impact on competitiveness and local community resilience are analyzed. Special attention is given to adapting rural development models to wartime conditions, including production diversification, modernization of agro-processing clusters, implementation of innovative technologies, and digital management platforms.

The issue systematizes external and internal factors determining the development potential of rural areas, including the influence of global agricultural product prices, climate change, geopolitical instability, the structure of land and water resources, human capital, infrastructure, and the institutional capacity of local governments. The effectiveness of state, international, and private financial instruments aimed at supporting the agricultural sector and modernizing production and logistics infrastructure is investigated.

The role of innovation and technological modernization in ensuring the sustainability of rural areas is analyzed, particularly the digitalization of agricultural production, precision farming technologies, local energy systems, and modern approaches to product processing. Based on this, priority directions for rural development in wartime and post-war conditions are identified, aimed at increasing economic efficiency, competitiveness, and community viability.

The article has practical significance for the formation of state policies and local development plans, ensuring food security, and restoring Ukraine's agricultural sector under external and internal challenges.

Ключові слова: агропромислові кластери, аграрний сектор, воєнний стан, державна політика, інновації, інфраструктура, конкурентоспроможність, логістика, людський капітал, модернізація, продуктивність, продовольча безпека, розвиток села, технології, цифровізація.

Keywords: agro-industrial clusters, agricultural sector, martial law, state policy, innovations, infrastructure, competitiveness, logistics, human capital, modernization, productivity, food security, rural development, technologies, digitalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільські території України завжди були стратегічною основою аграрного сектору та просторової організації національної економіки. Вони поєднують виробничі, соціальні та інноваційні процеси, забезпечують продовольчу безпеку, формують робочі місця та підтримують соціальну стабільність. Проте сучасні умови повномасштабної війни радикально змінили економічний та соціальний ландшафт сільських громад, поставивши під загрозу їхню життєздатність та економічну стійкість. Руйнування інфраструктури, обмеження логістичних можливостей, дефіцит трудових ресурсів, порушення водогосподарських систем і перебої в енергопостачанні значно ускладнили традиційні моделі аграрного виробництва та управління.

Водночас війна прискорила необхідність пошуку нових механізмів розвитку, що поєднують диверсифікацію виробництва, технологічну модернізацію, впровадження інновацій та ефективне використання локальних ресурсів. Проблема полягає у визначенні пріоритетів і стратегій розвитку сільських територій, здатних забезпечити їхню конкурентоспроможність, економічну стійкість та адаптивність у воєнних і післявоєнних умовах. Особливо актуальним є питання узгодження державних програм підтримки з локальними практиками, створення умов для інвестицій, впровадження цифрових та енергетичних рішень, а також формування ефективних кластерних і кооперативних структур, які здатні стати драйверами відновлення та економічного зростання регіонів.

Таким чином, головна наукова та практична проблема полягає у визначенні механізмів, моделей і пріоритетів розвитку сільських територій України, що дозволяють забезпечити їхню стійкість, конкурентоспроможність і здатність до відновлення в умовах воєнних ризиків, а також інтеграцію у національні та міжнародні економічні процеси.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема формування та ефективного використання потенціалу сільських територій України у забезпеченні економічної стабільності та конкурентоспроможності аграрного сектору є предметом активного дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У зарубіжній літературі розвиток сільських територій часто розглядається через призму інтеграції аграрного виробництва, інфраструктури та соціальної стабільності, зокрема у працях Barney P., M. Porter, Wolfert S, які підкреслюють роль конкурентних переваг, інноваційного потенціалу та ефективного управління ресурсами у формуванні сталого розвитку територій [13, 24, 27].

Вітчизняні дослідники, зокрема О. Задорожний, В. Саприкін, Л. Мармуль та М. Кропивко, акцентують увагу на комплексності сільських територій, де переплітаються аграрне виробництво, соціальна інфраструктура та інноваційні процеси [2, 10, 6, 4]. Вони підкреслюють, що ефективне використання земельного фонду, трудових ресурсів, водних систем, локальної інфраструктури та інноваційних технологій є основою підвищення економічної стійкості, конкурентоспроможності регіонів і життєздатності місцевих громад. Дослідження свідчать, що інституційно-організаційний потенціал сільських територій, включаючи діяльність ОТГ, кооперативів та аграрних асоціацій, забезпечує координацію між виробниками та споживачами, підвищує інвестиційну привабливість та дозволяє адаптуватися до зовнішніх шоків.

Міжнародні організації, зокрема FAO, OECD, World Bank, USAID та EBRD, підкреслюють важливість сільських територій як багатофункціональних систем для продовольчої безпеки та сталого розвитку. Вони рекомендують впровадження цифрових технологій, систем точного землеробства, локальної енергетики та агропереробних кластерів як механізмів підвищення продуктивності та економічної ефективності [18, 22, 28, 26, 17]. Зокрема, міжнародні дослідження демонструють мультиплікативний ефект від інвестицій у локальні системи виробництва,

переробки та логістики, який забезпечує економічну стабільність та підвищує адаптивність громад.

Попри наявні дослідження, у науковій літературі залишаються прогалини. По-перше, бракує комплексних методологій оцінки потенціалу сільських територій, що інтегрують аграрні, соціальні та інноваційні аспекти. По-друге, недостатньо вивчено, як воєнні ризики та зовнішні економічні коливання впливають на ефективність використання ресурсів і відновлення територій. По-третє, недостатньо опрацьовано механізми синхронізації державної політики та локальних практик диверсифікації виробництва, агропереробки та технологічного оновлення.

Таким чином, сучасні дослідження підтверджують стратегічний потенціал сільських територій для забезпечення економічної стабільності, продовольчої безпеки та конкурентоспроможності аграрного сектора. Водночас існує потреба у розробці інтегрованих підходів, які поєднують аграрну, соціальну та інноваційно-економічну складові, забезпечують системну оцінку ресурсів, формування кластерів та технологічну модернізацію. Реалізація цих підходів дозволяє формувати науково обґрунтовані стратегії розвитку сільських територій у контексті воєнних та післявоєнних викликів, інтегруючи локальні ініціативи з національними програмами відновлення та міжнародною підтримкою.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Сільські території України традиційно відіграють ключову роль у розвитку національної економіки, зокрема в аграрному секторі. Вони є основним джерелом виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечують продовольчу безпеку країни та формують економічну базу для розвитку малих і середніх підприємств. Проте, сучасний стан сільських територій визначається не лише економічними факторами, а й значним впливом зовнішніх викликів, серед яких війна посідає особливе місце. Війна, що триває в Україні, створює нові загрози для аграрного виробництва,

руйнує інфраструктуру, порушує логістику та ринки збуту продукції, що, у свою чергу, змінює економічну динаміку сільських територій.

У таких умовах важливо оцінити поточний стан економіки сільських територій, виявити їхній ресурсний потенціал та визначити механізми стійкого розвитку. Аналіз впливу війни на аграрний сектор дозволяє не лише окреслити проблемні точки, але й сформувати ефективні стратегії відновлення та довгострокового зростання.

Метою цієї статті є дослідження економічного стану сільських територій України в умовах воєнного часу та визначення перспектив їх розвитку. Для досягнення цієї мети поставлено наступні завдання: вивчити теоретико-методологічні основи економіки сільських територій та фактори їхнього розвитку; проаналізувати вплив війни на економічні процеси та соціально-економічні показники сільських територій; оцінити потенціал ресурсів та механізми відновлення аграрного виробництва; визначити перспективні напрями розвитку та стратегії підвищення економічної ефективності сільських територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сільські території становлять основу просторової організації аграрного сектору та функціонують як комплексні соціально-економічні системи, у межах яких поєднуються виробничі потоки, демографічні процеси, інфраструктура та локальні інститути управління. Їх розвиток визначається не лише природно-ресурсним потенціалом, а й здатністю інтегрувати сучасні технології, адаптуватися до ринкових та інституційних змін, реагувати на воєнні ризики й підтримувати життєздатність місцевих спільнот. У межах адаптації концепцій М. Портера до регіональної економіки, ефективність території розглядається як здатність використовувати наявні конкурентні переваги для створення доданої вартості та сталого розвитку. Для сільських регіонів це означає продуктивне використання земельного фонду, локальної інфраструктури, людського капіталу та інноваційного

потенціалу, а також формування умов для підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва та місцевої економіки в цілому [24].

Українські дослідники трактують сільські території як складні, багатовимірні просторово-економічні утворення, де переплітаються виробничі, соціальні та інноваційні процеси. О. Задорожний акцентує увагу на економічному потенціалі таких територій, підкреслюючи, що ефективне використання земельного фонду, трудових ресурсів та місцевої інфраструктури є ключем до інтеграції сільських господарств у національній та міжнародні ринки та забезпечення стійкого розвитку [2]. Водночас В. Саприкін виділяє соціальний аспект, наголошуючи, що сільські громади виконують важливу функцію формування робочих місць, підтримки демографічної стабільності та розвитку людського капіталу, створюючи умови для функціонування локальних ринків праці та зміцнення соціальної структури регіону [10]. Л. Мармуль зосереджується на інноваційних складових розвитку, вказуючи, що сучасні громади все активніше впроваджують технологічні рішення, цифровізацію аграрного виробництва та розвиток малих підприємств і агротуризму, що підвищує економічну ефективність і конкурентоспроможність [6]. М. Кропивко інтегрує ці підходи, підкреслюючи, що сільські території формують локальні економіки з розвиненими підприємницькими мережами та елементами інституційної автономії, що дозволяє громадам швидко адаптуватися до зовнішніх змін та кризових умов [4]. На нашу думку, сільські території – це багатовимірні просторово-економічні системи, де взаємопов'язані аграрне виробництво, соціальна інфраструктура та інноваційний розвиток, а їхній потенціал визначається ефективним використанням земельного фонду, людських ресурсів, місцевої інфраструктури та технологічних можливостей для забезпечення стійкого економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та життєздатності громади.

У сукупності ці позиції формують сучасне бачення сільських територій як багатофункціональних систем, де економічна, соціальна та інноваційна складові взаємно підсилюють одна одну, створюючи передумови для стійкого розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів. У цьому контексті можна виділити три ключові функції сільських територій:

1. Аграрно-виробнича функція сільських територій є ключовим елементом їхнього економічного потенціалу, оскільки вона безпосередньо формує продовольчу безпеку країни та підтримує експортний потенціал аграрної продукції. Українські та міжнародні дослідники, зокрема П. Барні та І. Кушнір, підкреслюють, що для регіонів із розвиненим фермерським сектором ця функція виступає базовою і слугує основою для мультиплікативного ефекту у суміжних сферах – транспорті, логістиці, переробній промисловості та інфраструктурі зберігання [5, 13]. Ефективне виконання аграрно-виробничої функції передбачає не лише інтенсифікацію рослинництва та тваринництва, а й інтеграцію сучасних технологій точного землеробства, систем зрошення, енергетичної автономності та кооперативного використання ресурсів, що забезпечує максимальну продуктивність навіть в умовах обмежених ресурсів або воєнних ризиків.

2. Соціальна функція сільських територій охоплює підтримку зайнятості, демографічної структури та базових соціальних інститутів – шкіл, медичних закладів, культурних центрів, органів місцевого самоврядування. Вона визначає здатність громад відтворювати людський капітал і зберігати соціальну стійкість у довгостроковій перспективі. В умовах сучасних викликів, включно з воєнними діями, соціальна функція набуває особливого значення: зменшення населення або міграція призводять до дефіциту робочої сили, зниження ефективності ринку праці та послаблення соціальної згуртованості. Тому підтримка соціальної функції потребує не лише державних програм стимулювання зайнятості та соціальних гарантій, а й локальної ініціативи щодо розвитку освітніх, медичних та комунальних інфраструктур.

3. Економічно-інноваційна функція сільських територій пов'язана з впровадженням технологічних рішень, розвитком агротуризму, зеленої енергетики, малих і середніх підприємств, стартапів та креативних індустрій. Chemerys V., Dushka V., Maksym V., Solomonko D. наголошують, що інноваційні практики визначають здатність сільських територій інтегруватися у сучасні ланцюги створення вартості, зменшувати залежність від традиційних аграрних циклів та підвищувати стійкість до зовнішніх економічних і кліматичних шоків [14]. Інноваційні підходи охоплюють цифровізацію агровиробництва, автоматизацію обліку ресурсів, використання відновлюваних джерел енергії та локальні біоенергетичні й переробні модулі. Вони створюють нові нішові ринки, залучають інвестиції та сприяють сталому економічному зростанню, де громади стають активними учасниками національної та глобальної економіки.

Узагальнюючи функціональну специфіку сільських територій, можна стверджувати, що кожна з визначених функцій – аграрно-виробнича, соціальна та економічно-інноваційна – не лише забезпечує стійкість і конкурентоспроможність громад, а й визначає стратегічні напрями їхнього розвитку. Саме через поєднання цих функцій формується простір для вибору моделей організації економічної діяльності, які відображають локальні ресурси, соціальні потреби та інноваційний потенціал. У межах наукових досліджень моделей розвитку сільських територій виокремлюють три концептуальні підходи, кожен із яких по-різному акцентує реалізацію зазначених функцій:

– Аграрна модель ґрунтується на домінуванні сільськогосподарського виробництва як ключового виду економічної діяльності. Вона характерна для регіонів із високою природною родючістю ґрунтів і сформованими аграрними кластерами, де продуктивність земельного ресурсу визначає конкурентні позиції території. У сучасних умовах ця модель змінюється за рахунок упровадження технологій точного

землеробства, автоматизації та цифрових інструментів моніторингу ресурсів, що змінює структуру трудових потреб і рівень адаптивності.

– Комбінована (мультисекторна) модель передбачає поєднання аграрного виробництва з переробкою, логістикою, сервісами й малим підприємництвом. Д. Барні інтерпретують її як найбільш гнучку щодо ринкових коливань, оскільки диверсифікація економічних активностей дозволяє формувати локальні ланцюги доданої вартості – від первинного виробництва до глибокої переробки і реалізації продукції [13]. Для українських громад такий підхід відкриває можливості створення регіональних кластерів, розвитку ремісничих і сервісних підприємств, логістичних центрів та агротуристичних проєктів.

– Інноваційна модель базується на концепціях Smart Rural і циркулярної економіки; у її центрі – цифровізація агровиробництва, впровадження систем точного управління ресурсами, використання відновлюваної енергетики та розвиток біоенергетики. У працях S. Wolfert і A. Eastwood підкреслено, що такі системи створюють технологічну сферу, орієнтовану на підвищення продуктивності, якості продукції та енергоефективності [27]. В умовах війни ця модель набуває особливого значення, оскільки забезпечує економію ресурсів, автономність виробничих процесів та швидке відновлення пошкоджених елементів інфраструктури.

Економічна динаміка сільських територій формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, які визначають характер галузевої спеціалізації, ефективність використання ресурсів, адаптивність до зовнішніх шоків і здатність локальних спільнот підтримувати стійке відтворення. У сучасних дослідженнях такі фактори аналізуються через призму системного підходу, де сільська територія розглядається як відкрита соціально-економічна система, залежна від глобального середовища й внутрішньої інфраструктурної організації [11].

До зовнішніх параметрів, що визначають економічну поведінку сільських територій, належать:

- Глобальні ціни на аграрну продукцію. Коливання світових котирувань на зернові, олійні та продукцію тваринництва безпосередньо впливають на рівень рентабельності місцевих виробників. За думкою аграрного економіста Т. Glauber, цінова волатильність формує нерівномірність інвестиційних потоків та впливає на можливість модернізації виробництва [19].

- Кліматичні зміни та екологічні ризики. Підвищення температур, зменшення кількості опадів та деградація ґрунтів створюють обмеження для традиційних моделей землеробства. У дослідженнях FAO підкреслено, що сільські території з низькою інституційною стабільністю особливо вразливі до кліматичного стресу [18].

- Геополітична нестабільність і війна. Воєнні ризики зумовлюють руйнування логістичних маршрутів, обмеження експорту, міграцію населення та трансформацію виробничої структури. У контексті України війна стала ключовим макрофактором, що змінив економічні пріоритети територій – від розширення виробництва до забезпечення мінімальної функціональної стійкості.

- Міжнародна торгівля та зовнішня фінансова підтримка. Доступ до грантів, кредитних ліній та ринків збуту впливає на здатність агровиробників інвестувати в технології та розширювати переробну інфраструктуру.

До внутрішніх умов, які визначають потенціал розвитку сільських територій, належать:

- Якість та структура земельних ресурсів. Родючість ґрунтів, рівень ерозійного впливу, структура землекористування визначають продуктивність аграрного сектора.

- Людський капітал і трудові ресурси. Міграція, старіння населення, нестача кваліфікованих кадрів формують трудові дисбаланси. За спостереженнями Л. Мармуль, дефіцит кадрів у сільському секторі посилюється непропорційним розвитком соціальної інфраструктури [6].

- Інфраструктурне забезпечення. Транспортні шляхи, доступ до електроенергії, інтернету, логістичних центрів та переробних підприємств визначають можливість формувати локальні ланцюги доданої вартості.
- Технологічний рівень агровиробництва. Інноваційне обладнання, цифрові системи моніторингу, точне землеробство та енергоефективні технології підвищують конкурентоспроможність території.
- Інституційна спроможність місцевого управління. М. Шульга акцентує, що здатність місцевих громад формувати стратегії розвитку, залучати інвестиції, управляти земельними ресурсами та співпрацювати з аграрним бізнесом визначає результативність усіх інших факторів [11].

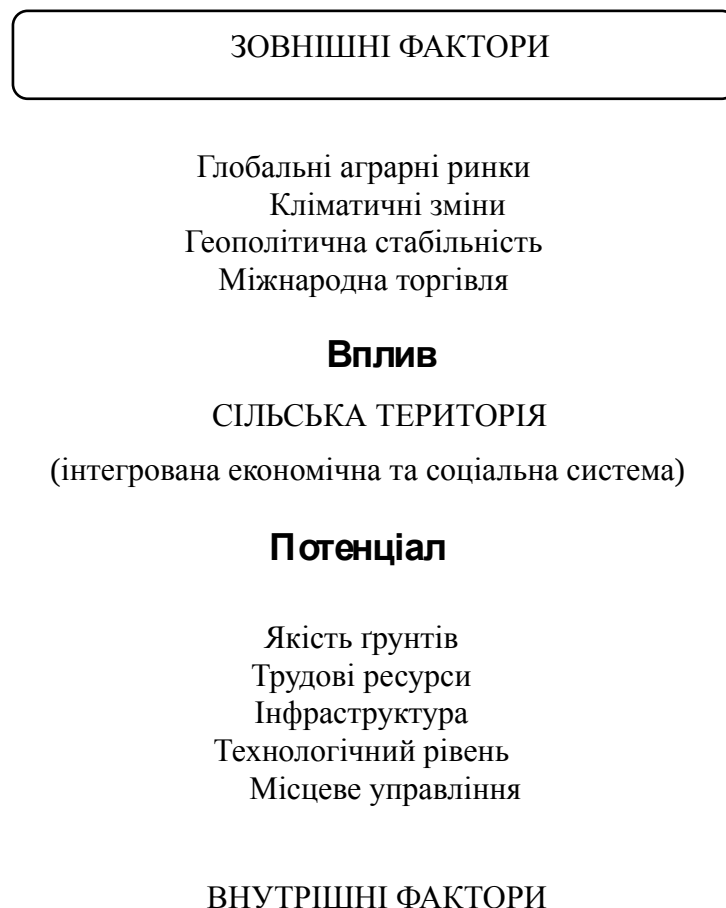

Рис. 1. Вплив факторів на розвиток сільських територій

Джерело: розроблено автором

Рисунок 1 наочно демонструє взаємодію основних факторів, що формують розвиток сільських територій. Для глибшого розуміння їхнього характеру та ролі доцільно систематизувати ці фактори, розкриваючи їх зміст та специфіку впливу на економіку села.

Таблиця 1 . Класифікація та зміст факторів розвитку економіки сільських територій

Група факторів	Зміст	Вплив на сільські території
Зовнішні економічні	Світові ціни, торговельні режими, експортні обмеження	Зміни рентабельності, доступу до ринків
Зовнішні природно-кліматичні	Посухи, температурні аномалії, деградація ґрунтів	Коливання врожайності, зростання витрат
Геополітичні	Війна, руйнування інфраструктури, ризики безпеки	Порушення логістики, міграція, скорочення виробництва
Внутрішні ресурсні	Земельні ресурси, водні ресурси, біорізноманіття	Потенціал агровиробництва
Внутрішні соціальні	Демографія, рівень освіти, міграційні тенденції	Зайнятість, відтворення трудового капіталу
Технологічні	Точне землеробство, автоматизація, Smart-технології	Підвищення продуктивності, оптимізація витрат
Інституційні	Місцеве самоврядування, стратегічне планування, співпраця з бізнесом	Сталість розвитку, здатність адаптуватися до змін

Джерело: розроблено автором

Головним зовнішнім фактором впливу на сільські території України стало повномасштабне вторгнення, що радикально змінило економічні та соціальні умови функціонування аграрного сектору. Сільське господарство, яке до початку бойових дій забезпечувало значну частку валютних надходжень країни та було основою економічної активності регіонів, опинилося під впливом комплексних шоків інфраструктурного, логістичного, соціально-економічного та інституційного характеру. Внаслідок цього значна частина виробничих потужностей для зберігання та переробки продукції зазнала пошкоджень або була повністю зруйнована, що ускладнило післязбиральну обробку, зберігання та транспортування продукції. Особливо

уразливими виявилися малі та середні господарства, які не мали резервів для швидкої відбудови власних потужностей.

Логістична інфраструктура сільських територій також зазнала серйозних порушень: руйнування транспортних вузлів, обмеження роботи портів та мінування полів значно ускладнили перевезення продукції, підвищили витрати та змусили фермерів орієнтуватися на локальні ринки та менш ризикові культури. Соціально-економічні наслідки війни проявилися у скороченні трудових ресурсів, демографічних змінах, зростанні безробіття та посиленні соціальної напруженості, що ще більше ускладнило організацію виробничих процесів у сільських громадах.

Вплив війни на території країни є нерівномірним і залежить від інтенсивності бойових дій та рівня руйнування інфраструктури. Західні та частково центральні регіони зберегли виробничі потужності та стали логістичними центрами для переробки, зберігання та експорту продукції. У центральних областях, де бойові дії були обмеженими або періодичними, вдалося відновити більшість функцій у короткі строки. Південні та східні регіони зазнали найбільших руйнувань, втратили значну частину виробничих і логістичних потужностей, а економічна активність у деяких громадах була зведена до мінімуму.

Проте, Незважаючи на складні умови воєнного часу, сільські території України зберігають значний економічний потенціал, який можна ефективно використати для відновлення аграрного сектору. Основним ресурсом залишається земельний фонд. За даними Держстату, загальна площа сільськогосподарських земель України становить близько 35 млн гектарів, з яких понад 25 млн гектарів – це родючі чорноземи, що забезпечують високу продуктивність зернових, олійних та овочевих культур. Особливо важливими є регіони Центральної та Західної України, де продуктивність земель дозволяє досягати врожайності зернових на рівні 60-70 ц/га у відкритому ґрунті, тоді як на півдні, навіть за складних умов, фермери отримують 45-50 ц/га завдяки сучасним технологіям зрошення та точного землеробства [1].

Другим ключовим ресурсом є трудові ресурси, які зазвичай формуються з місцевого населення. За даними Міністерства аграрної політики, у довоєнний період у сільському господарстві було зайнято близько 1,5 млн осіб. В умовах війни чисельність робочої сили скоротилася приблизно на 15-20 % у постраждалих регіонах, однак у західних областях рівень зайнятості зберігся майже на довоєнному рівні. Для компенсації дефіциту кадрів фермери активно залучають сезонних працівників з інших областей, організовують кооперативи для спільного використання техніки та впроваджують механізми дистанційного управління виробництвом [7].

Водні ресурси та системи зрошення залишаються одним із ключових детермінантів продуктивності аграрного виробництва, особливо у південних регіонах України, де природні умови характеризуються дефіцитом вологи. Для Херсонської та Запорізької областей системи крапельного зрошення традиційно забезпечували приріст урожайності овочевих культур на 30-40 % та підтримували стабільність виробництва у роки з низьким рівнем опадів. Проте, підлив Каховської ГЕС та масштабне осушення Північнокримського каналу радикально змінили водогосподарський баланс регіону. Частина зрошувальних систем виявилася зневодненою або технічно непрацездатною, а площі, які раніше вирізнялися високою продуктивністю, перейшли у зону ризикованого землеробства. У цих умовах використання інноваційних технологій набуває не просто оптимізаційного, а компенсаторного характеру. Датчики вологості ґрунту, автоматизовані насосні станції, локальні системи збирання дощової та талої води дозволяють зменшити втрати вологи, скоротити витрати водних ресурсів на 20-25 % і частково відновити керованість водного режиму ґрунтів. Для підприємств півдня це означає можливість зберегти господарську активність у ситуації, коли традиційні джерела зрошення залишаються недоступними або функціонують із суттєвими перебоями.

Тваринництво та переробні виробництва формують важливу складову економічної стійкості сільських територій, оскільки забезпечують

диверсифікацію джерел доходів і зменшують залежність громад від коливань у рослинництві. Для Вінницької області характерна розгалужена мережева структура фермерських господарств, які разом утримують близько 100 тис. голів великої рогатої худоби та понад пів мільйона свиней. Такий обсяг виробництва створює стабільний ресурс для м'ясо-молочного сектору регіону й формує основу для виходу продукції як на внутрішній ринок, так і на зовнішні канали збуту. Водночас кооперативні формати, що активно розвиваються у Чернігівській та Полтавській областях, демонструють ефективність інтеграції первинного виробництва з переробкою. Спільні молокопереробні та м'ясопереробні лінії дають змогу малим виробникам отримувати економії масштабу, знижувати трансакційні витрати та оптимізувати логістичні операції. Такі моделі, за наявними оцінками, забезпечують приріст рентабельності на рівні 15-20 %, що є суттєвим показником для регіонів зі змішаною структурою аграрного виробництва.

Вагомим ресурсом розвитку сільських територій стає інституційно-організаційний потенціал, що охоплює систему місцевого самоврядування, мережу об'єднаних територіальних громад, аграрні асоціації, кооперативи та локальні форми самоорганізації. У післявоєнний період саме ці структури виконують функцію координаторів відновлення, забезпечуючи залучення міжнародної допомоги, адміністрування грантових програм і створення умов для розвитку малого та середнього агробізнесу. За даними Міністерства розвитку громад, понад 60 % ОТГ у сільській місцевості вже впроваджують проекти зі зміцнення економічної спроможності: від відновлення інфраструктури та логістичних вузлів до створення мікропереробних цехів, центрів дорадництва та агростартапів [9].

Інституційний ресурс посилюється активізацією громад у сфері локальної енергетики. Малі сонячні станції, біогазові установки та кооперативні енергетичні проєкти дозволяють сільським територіям зменшувати залежність від централізованих мереж та стабілізувати виробництво в умовах енергетичних ризиків. Розвиток відновлюваної

енергетики не лише підвищує стійкість аграрного сектору до перебоїв, а й створює нові ринки зайнятості та інвестицій. У комплексі цей ресурс формує управлінську основу для ефективного використання земельних, трудових, водних та виробничих можливостей, забезпечує координацію між виробниками та споживачами й створює передумови для переходу від екстенсивних моделей розвитку до стійких, інноваційно орієнтованих форм організації аграрного виробництва.

Накопичення таких локальних практик – від енергетичної автономії до модернізації виробничої інфраструктури – створює основу для переходу від фрагментарних рішень до системної політики розвитку сільських територій. Механізми, які апробовують громади, демонструють, у якому напрямі мають оновлюватися державні інструменти підтримки: від енергетичної стійкості до модернізації агропереробки, від управління земельними ресурсами до підсилення локальної економічної активності. Саме узгодження місцевих ініціатив із довгостроковими державними програмами стає ключовою умовою формування сучасної моделі відновлення та розвитку сільських територій. На цьому тлі важливе значення набуває роль держави у створенні сприятливого інституційного та нормативного середовища, що здатне підтримувати як локальні інноваційні практики, так і масштабні проєкти модернізації аграрного сектору. Формування стратегічних пріоритетів державної політики, зокрема у сферах земельних відносин, енергетичної автономії, агропереробки та розвитку кооперативних структур, забезпечує координацію між національними планами і практичними потребами громад.

Розвиток сільських територій України у воєнних та післявоєнних умовах формується під впливом структурних зрушень в аграрному секторі, трансформації логістики, викликів продовольчої безпеки та необхідності відновлення інфраструктури. Дослідження М. Шульги, І. Кушнір, О. Задорожного, аналітика OECD Rural Studies і звіти Світового банку підкреслюють, що майбутня модель розвитку має базуватися на диверсифікації виробництва, модернізації переробки, технологічному

оновленні та багатоканальних інвестиційних механізмах. Саме ці пріоритети узгоджуються з Національним планом відновлення України (2022-2032), проєктом Стратегії розвитку сільських територій до 2030 року та програмами міжнародної фінансової підтримки [3, 8]. Економічне зростання сільських регіонів у поточних умовах має спиратися на багатовимірні інструменти, які забезпечують стійкість виробництва й здатність адаптуватися до воєнних ризиків, що передбачає комплексний підхід, який поєднує державні ініціативи та локальні практики, дозволяючи громадам адаптуватися до умов війни, мінімізувати ризики для аграрного виробництва та забезпечити безперервність економічних процесів. На рівні сільських територій така стратегія реалізується через конкретні механізми: диверсифікацію виробництва, розвиток агропереробних кластерів, впровадження інноваційних технологій та зміцнення інституційної спроможності громад.

Диверсифікація аграрного виробництва є одним із ключових інструментів підвищення економічної стійкості та конкурентоспроможності сільських територій. На сучасному етапі в громадах активно поєднують традиційне рослинництво з дрібним тваринництвом, мікропереробкою, біоенергетичними модулями та новими видами діяльності, такими як агротуризм, виробництво органічних продуктів і нішевих культур (бобові, протеїнові, технічні та лікарські рослини). Перехід до диверсифікованих структур дозволяє зменшити залежність від нестабільних експортних коридорів і коливань світових цін на аграрну продукцію. Аналітичні дослідження Міністерства розвитку громад та територій України, що громади з багатоконпонентною виробничою структурою демонструють більшу стійкість до логістичних перебоїв та несприятливих кліматичних і економічних умов, а також швидше відновлюють виробничі показники після кризових періодів [9].

Формування агропереробних кластерів виступає наступним стратегічним напрямом розвитку. Кластери забезпечують інтеграцію виробництва, переробки, логістики, зберігання продукції, науково-технічних

та інженерних послуг на локальному рівні. Досвід українських громад показує, що мікропереробні хаби – олійні, сушильні комплекси, біоенергетичні модулі – стимулюють прискорене зростання інвестицій і зайнятості. За оцінками KSE Agrocenrer, приватні вкладення в інтегровані території перевищують аналогічні показники у неінтегрованих громадах на 30-40 %, що свідчить про ефективність кластеризації як механізму підвищення локальної економічної активності [20].

Модернізація логістики та транспортної інфраструктури виступає критично важливим фактором забезпечення безперервності аграрного виробництва та підвищення адаптивності сільських територій до воєнних ризиків. Національний план відновлення України (2022-2032) визначає пріоритети у створенні нових сухопутних і мультимодальних транспортних коридорів, регіональних логістичних центрів та цифрових платформ управління потоками. В аграрних районах формується сучасна транспортна конфігурація, що включає регіональні перевалочні пункти, «захищені логістичні коридори» з автоматизованим моніторингом маршрутів і оптимізацією потоків вантажів, що забезпечує своєчасну доставку продукції та підвищує ефективність ланцюгів доданої вартості [3].

Створення економічних осередків стійкості забезпечує комплексне поєднання аграрного виробництва, переробки, енергетичних ресурсів, логістики та сервісних послуг, що формує передумови для переходу від екстенсивних моделей розвитку до інноваційно орієнтованих і стійких систем. За європейськими підходами Common Agricultural Policy (CAP), у територіях із середньою щільністю населення створюються міні-агроіндустріальні зони, які поєднують виробництво, енергетичні установки, логістичні хаби та сервісні компанії, що підвищує ефективність економічної взаємодії та стабільність доходів. Україна вже адаптує цю модель у межах стратегії регіонального розвитку до 2027 року, що дозволяє формувати локальні економічні осередки, здатні протистояти економічним і соціальним ризикам воєнного та післявоєнного періодів [17].

Для реалізації цих пріоритетів необхідним є забезпечення інвестиційної та фінансової бази. Подолання інвестиційного дефіциту та забезпечення фінансової стійкості є ключовими умовами відновлення та довгострокового розвитку сільських територій України. Як показують результати аналізу ресурсного потенціалу, економічна стабільність громад значною мірою залежить від поєднання державних, міжнародних та приватних фінансових механізмів. Узгодження місцевих ініціатив із довгостроковими програмами державного рівня дозволяє створювати комплексні інструменти підтримки, що стимулюють диверсифікацію виробництва, модернізацію інфраструктури та впровадження інноваційних технологій.

Державні програми підтримки залишаються основним механізмом забезпечення обігового фінансування та стимулювання інвестицій у аграрний сектор. Серед найбільш ефективних інструментів слід виділити: програму «Доступні кредити 5-7-9 %», що забезпечує аграріїв необхідним обсягом обігових коштів; компенсацію вартості української сільськогосподарської техніки; страхування посівів із частковою державною компенсацією премій; фінансування тваринницьких об'єктів та відбудову елеваторів, складів і логістичних вузлів у межах проекту Ukraine Facility. Реалізація цих механізмів не лише забезпечує фінансову підтримку фермерів, а й сприяє відновленню інфраструктурної спроможності громад та зміцненню локальної економічної бази.

Міжнародна допомога доповнює державні програми і спрямована на підвищення технологічного та організаційного потенціалу аграрного виробництва. Зокрема, FAO реалізує програми невідкладної підтримки малих фермерських господарств, забезпечуючи їх насінням, технікою, мобільними зерносховищами та консультаційною допомогою [18]. ЄБРР фінансує модернізацію логістичних центрів, переробних підприємств і енергоефективних об'єктів [17]. Світовий банк зосереджує увагу на відновленні зрошувальних та меліоративних систем [28], тоді як USAID

AGRI-Ukraine підтримує розвиток елеваторної інфраструктури, агрологістики та впровадження інноваційних технологій на малих фермах [26].

Приватні інвестиції та державно-приватне партнерство (ДПП) набувають особливої актуальності у післявоєнних умовах, оскільки дозволяють реалізувати швидкоокупні проєкти та знизити залежність виробництва від державних субсидій. Основні напрями включають біоенергетичні проєкти, малі сонячні електростанції, локальні логістичні центри, системи меліорації та зрошення, а також переробні підприємства. Платформа Advantage Ukraine сприяє залученню приватних інвесторів у проєкти аграрного сектору з високою економічною ефективністю та потенціалом для масштабування [12].

Інновації та технологічна модернізація виступають критично важливим чинником підвищення конкурентоспроможності сільських територій та швидкості відновлення аграрного виробництва. Цифровізація виробничих процесів через платформи Cropio, OneSoil, SmartFarming дозволяє інтегрувати супутниковий моніторинг, управління ресурсами, контроль врожайності та ризиків. Впровадження технологій точного землеробства – використання дронів, сенсорних систем, GPS-навігації та змінних норм внесення добрив – знижує витрати на 10-30 %, оптимізує логістику та скорочує втрати продукції [15, 23,25].

Енергетична автономність є ще одним стратегічним напрямом. Створення локальних біоенергетичних кластерів із біогазових установок, сонячних модулів та когенераційних систем формує мікромережі, що забезпечують безперервність аграрного виробництва та підвищують стійкість громад до енергетичних ризиків. Інновації у сфері переробки та зберігання продукції – мобільні сушильні комплекси, вакуумні сушарки, мікролінії переробки фруктів і овочів – мінімізують логістичні втрати та підвищують якість продукції.

Прогноз розвитку на 5-10 років демонструє значний потенціал сільських територій стати драйвером економічного відновлення та

інноваційного розвитку. За оцінками провідних українських та міжнародних аналітичних центрів, до 2030 року очікується: відновлення 80-90 % виробничого потенціалу в центральних і західних регіонах; масштабна модернізація логістики та формування мультимодальних коридорів через ЄС; цифровізація сільського виробництва, де понад 60 % господарств використовуватимуть інструменти точного землеробства; зростання частки переробки до 40-45 % у структурі аграрного ВВП; орієнтація виробництва на екологічні стандарти ЄС; зміцнення кооперативної моделі та кластерних об'єднань як основи локальної економічної динаміки [14, 16, 21].

У комплексі державні, міжнародні та приватні фінансові інструменти, поєднані з технологічною модернізацією, впровадженням інноваційних підходів та цифрових рішень, формують багаторівневу основу стійкого, диверсифікованого та конкурентоспроможного розвитку сільських територій України. Синергія фінансових механізмів – державних програм, міжнародної допомоги та приватних інвестицій – дозволяє не лише відновлювати виробничі потужності, а й адаптувати їх до нових викликів, забезпечуючи інвестиційну безпеку та довгострокову ефективність господарської діяльності. Технологічна модернізація, включно з цифровими платформами для управління посівами, точним землеробством, локальними біоенергетичними системами та інноваційними підходами до переробки продукції, створює можливості для зменшення виробничих ризиків, оптимізації ресурсів та підвищення стійкості до зовнішніх потрясінь. Особливо важливо, що така організація діяльності дозволяє аграрним громадам залишатися функціонально активними навіть у регіонах, постраждалих від бойових дій. Сільське господарство, інтегроване в кластерні та кооперативні моделі, здатне не лише підтримувати локальні економіки, а й виконувати роль стратегічного елемента продовольчої безпеки країни, забезпечуючи внутрішній ринок та експортні потоки.

ВИСНОВКИ

Сільські території України є складними соціально-економічними системами, у яких взаємодіють природні ресурси, аграрне виробництво, людський капітал та локальні інститути управління. Їхній розвиток визначається здатністю ефективно використовувати внутрішні ресурси, створювати нові джерела конкурентоспроможності та забезпечувати баланс між виробничими, соціальними й інноваційними компонентами. Конкурентоспроможність сільської території проявляється у здатності підтримувати економічне зростання та стійкість місцевих громад через інтеграцію традиційних аграрних переваг із сучасними технологічними та управлінськими рішеннями.

Аналіз економічного потенціалу сільських територій у воєнних умовах засвідчує, що аграрний сектор залишається фундаментом продовольчої безпеки країни. Незважаючи на руйнування інфраструктури, логістичні обмеження та дефіцит робочої сили, аграрні громади продовжують функціонувати, особливо у центральних та західних регіонах, які зберегли більшу частину виробничого потенціалу та можуть швидше адаптуватися до нових умов.

Ресурсна база сільських територій залишається високою: родючі землі, доступ до водних ресурсів, наявність трудових кадрів і локальних виробничих потужностей створюють основу для відновлення економіки. Використання державних програм підтримки, міжнародних інвестицій та сучасних технологій дозволяє підтримувати виробничу активність навіть у регіонах із високим рівнем воєнного ризику. Застосування цифрових платформ, точного землеробства та енергонезалежних рішень підвищує ефективність виробництва та знижує втрати ресурсів.

Стратегічний розвиток сільських територій можливий за умов комплексної диверсифікації економічної діяльності. Вона включає поєднання рослинництва, дрібного тваринництва, мікропереробки, біоенергетичних рішень і розвитку нових напрямів, таких як агротуризм та нішеві культури.

Формування агропереробних кластерів та кооперативних структур забезпечує інтеграцію виробництва, переробки, логістики й наукових послуг, що стимулює інвестиційну активність і підвищує рентабельність. Паралельно відбувається модернізація транспортної та логістичної інфраструктури, створення мультимодальних перевалочних пунктів і цифрових систем управління потоками продукції, що підвищує стійкість аграрного сектору до зовнішніх шоків.

Перспективи розвитку сільських територій України визначаються поєднанням державної політики, міжнародної фінансової підтримки, технологічної модернізації та місцевої ініціативи. Комплексна реалізація цих заходів формує стійку, конкурентоспроможну та інноваційно орієнтовану модель розвитку аграрного сектору, здатну функціонувати навіть у постраждалих від війни регіонах та забезпечувати довгострокове економічне зростання країни.

Література

1. Державна служба статистики України. Сільське господарство України, щорічна статистика 2023. Київ, 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Задорожний О. Економічний потенціал сільських територій: ресурси, ефективність, інтеграція. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019, 245 с.
3. Кабінет Міністрів. Національний план відновлення України (2022-2032). Київ, 2022. URL: <https://fima.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/01.pdf>.
4. Кропивко М. Локальні економіки та інституційна автономія сільських громад. Одеса: ОНУ імені І. Мечникова, 2020, 198 с.
5. Кушнір І. Розвиток аграрних регіонів України: конкурентні переваги та інновації. Київ: НААН, 2018, 198 с.

6. Л. О. Мармуль, І. А. Романюк. Удосконалення структури ринку праці сільських територій шляхом розвитку підприємств сільського зеленого туризму. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 38. С. 70-77.
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Статистичний збірник «Сільське господарство України». Київ: Мінагрополітики, 2022, 136 с. URL: <https://www.minagro.gov.ua>
8. Міністерство аграрної політики та продовольства. Стратегія розвитку сільських територій в Україні на період до 2030 року. Київ, 2024. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr232038.pdf>.
9. Міністерство розвитку громад та територій України. Звіт про розвиток ОТГ та інституційну спроможність сільських територій. Київ, 2023, 112 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua>
10. Саприкін В. Соціальна функція сільських громад і розвиток людського капіталу. Харків: ХНУ, 2017, 172 с.
11. Шульга М., Юрчишин В., Buchenrieder S. Системний підхід до розвитку сільських територій. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2021, 198 с.
12. Advantage Ukraine. Investment Platform for Private-Public Partnerships in Agriculture. Київ, 2023, 36 с. URL: <https://advantageukraine.com/ua/>
13. Barney P. Gaining and sustaining competitive advantage. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002, 386 с.
14. Chemerys V., Dushka V., Maksym V., Solomonko D. Business-model of rural areas development in Ukraine. Agricultural Research & Education, 2019. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/228>
15. Cropio. Digital Farming Platform for Precision Agriculture. Київ, 2023, 34 с. URL: <https://www.cropio.com>
16. Davydenko N., Wasilewska N., Boiko S., Wasilewski M. Development of Rural Areas in Ukraine in the Context of Decentralization: An Empirical Study. Sustainability, 2022, 14(11), 6730. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/11/6730>

17. European Bank for Reconstruction and Development. Modernization of Agro Logistics and Processing in Ukraine. London: European Bank for Reconstruction and Development, 2022, 52 p. URL: <https://www.ebrd.com/ukraine-agriculture>
18. FAO. Climate Change and Rural Development in Eastern Europe. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2022, 68 c. URL: <https://www.fao.org/3/cb9426en/cb9426en.pdf>
19. Glauber T. Commodity Price Volatility and Agricultural Investment. Washington, DC: USDA Economic Research Service, 2013, 124 c.
20. KSE Agrocenter. Ефективність агропереробних кластерів та локальних інвестицій в Україні. Київ: KSE, 2022, 48 c. URL: <https://kse.ua>
21. Lisova T., Sharapova S., Bredikhina V., Leiba L. Sustainable Development of Rural Areas in the Conditions of Globalization: Ukrainian Realities. Journal of Economy and Market Trends, 2024. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7644>
22. OECD. OECD Rural Studies: Regional Development and Resilience. Paris: OECD Publishing, 2021, 72 c. URL: <https://www.oecd.org/regional/rural-development>
23. OneSoil. Precision Agriculture and Soil Monitoring Tools. Київ, 2023, 38 c. URL: <https://onesoil.ai>
24. Porter M.E. The Economic Performance of Regions. Regional Studies. 2003. Vol. 37(6-7), p. 549-578.
25. SmartFarming. Technologies for Automated Agricultural Management. Київ, 2023, 42 c. URL: <https://smartfarming.ua>
26. USAID AGRI-Ukraine. Support for Small and Medium-Sized Agricultural Enterprises in Ukraine. Київ, 2022, 40 c. URL: <https://era-ukraine.org.ua>
27. Wolfert S., Eastwood A. Agricultural Big Data and Smart Farming: Digital Innovations for Rural Areas. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 2017, 256 c.
28. World Bank. Ukraine: Agriculture and Rural Development Report. Washington, DC: World Bank, 2022, 84 c. URL:

<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/ukraine-agriculture-and-rural-development-report>

References

1. State Statistics Service of Ukraine (2024), “Agriculture of Ukraine, annual statistics 2023”, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 3 December 2025).
2. Zadorozhnyi, O. (2019), *Ekonomichniy potentsial silskykh terytorii: resursy, efektyvnist, intehratsiya* [Economic potential of rural areas: resources, efficiency, integration], LNU imeni Ivana Franka, Lviv, Ukraine.
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022), “National Recovery Plan of Ukraine (2022-2032)”, <https://fima.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/01.pdf> (Accessed 3 December 2025).
4. Kropyvko, M. (2020), *Lokalni ekonomiky ta instytutsiina avtonomiia silskykh hromad* [Local economies and institutional autonomy of rural communities], ONU imeni I. Mechnikova, Odesa, Ukraine.
5. Kushnir, I. (2018), *Rozvytok ahrarnykh rehioniv Ukrainy: konkurentni perevahy ta innovatsii* [Development of agricultural regions of Ukraine: competitive advantages and innovations], NAAN, Kyiv, Ukraine.
6. Marmul, L.O. and Romanyuk, I.A. (2018), “Improving the labor market structure of rural areas through the development of rural green tourism enterprises”, *Ekonomichniy visnyk universytetu*, vol. 38, pp. 70-77.
7. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2022), :Statistical collection “Agriculture of Ukraine”, available at: <https://www.minagro.gov.ua> (Accessed 3 December 2025).
8. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024), “Strategy for the development of rural areas in Ukraine until 2030”. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr232038.pdf> (Accessed 3 December 2025).
9. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2023), “Report on the development of OTG and institutional capacity of rural territories”, available at: <https://www.minregion.gov.ua> (Accessed 3 December 2025).

10. Saprykin, V. (2017), *Sotsialna funktsiia silskykh hromad i rozvytok liudskoho kapitalu* [Social function of rural communities and human capital development], KhNU, Kharkiv, Ukraine.
11. Shulha, M. Yurchyshyn, V. and Buchenrieder, S. (2021), *Systemnyi pidkhid do rozvytku silskykh terytorii* [System approach to rural development], Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
12. Advantage Ukraine (2023), “Investment Platform for Private-Public Partnerships in Agriculture”, available at: <https://advantageukraine.com/ua/> (Accessed 3 December 2025).
13. Barney, P. (2002), *Gaining and sustaining competitive advantage*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, USA.
14. Chemerys, V. Dushka, V. Maksym, V. and Solomonko, D. (2019), “Business-model of rural areas development in Ukraine”, *Agricultural Research & Education*, available at: <https://are-journal.com/are/article/view/228> (Accessed 3 December 2025).
15. Cropio (2023), “Digital Farming Platform for Precision Agriculture”, available at: <https://www.cropio.com> (Accessed 3 December 2025).
16. Davydenko, N. Wasilewska, N. Boiko, S. and Wasilewski, M. (2022), “Development of Rural Areas in Ukraine in the Context of Decentralization: An Empirical Study”, *Sustainability*, vol. 14, no. 11, 6730, available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/11/6730> (Accessed 3 December 2025).
17. European Bank for Reconstruction and Development (2022), “Modernization of Agro Logistics and Processing in Ukraine”, available at: <https://www.ebrd.com/ukraine-agriculture> (Accessed 3 December 2025).
18. FAO (2022), *Climate Change and Rural Development in Eastern Europe*, Rome, Italy, available at: <https://www.fao.org/3/cb9426en/cb9426en.pdf> (Accessed 3 December 2025).
19. Glauber, T. (2013), *Commodity Price Volatility and Agricultural Investment*, USDA Economic Research Service, Washington, DC, USA.
20. KSE Agrocenter (2022), “Efficiency of agro-processing clusters and local investments in Ukraine”, available at: <https://kse.ua> (Accessed 3 December 2025).

21. Lisova, T. Sharapova, S. Bredikhina, V. and Leiba, L. (2024), "Sustainable Development of Rural Areas in the Conditions of Globalization: Ukrainian Realities", Journal of Economy and Market Trends, available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7644> (Accessed 3 December 2025).
22. OECD (2021), OECD Rural Studies: Regional Development and Resilience, Paris, France, available at: <https://www.oecd.org/regional/rural-development> (Accessed 3 December 2025).
23. OneSoil (2023), "Precision Agriculture and Soil Monitoring Tools", available at: <https://onesoil.ai> (Accessed 3 December 2025).
24. Porter, M. E. (2003), "The Economic Performance of Regions", Regional Studies, vol. 37(6-7), pp. 549-578.
25. SmartFarming (2023), "Technologies for Automated Agricultural Management", available at: <https://smartfarming.ua> (Accessed 3 December 2025).
26. USAID AGRI-Ukraine (2022), "Support for Small and Medium-Sized Agricultural Enterprises in Ukraine", available at: <https://era-ukraine.org.ua> (Accessed 3 December 2025).
27. Wolfert, S. and Eastwood, A. (2017), Agricultural Big Data and Smart Farming: Digital Innovations for Rural Areas, Wageningen Academic Publishers, Wageningen, Netherlands.
28. World Bank (2022), Ukraine: Agriculture and Rural Development Report, Washington, DC, USA, available at: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/ukraine-agriculture-and-rural-development-report> (Accessed 3 December 2025).

Стаття надійшла до редакції 03.12.2025 р.